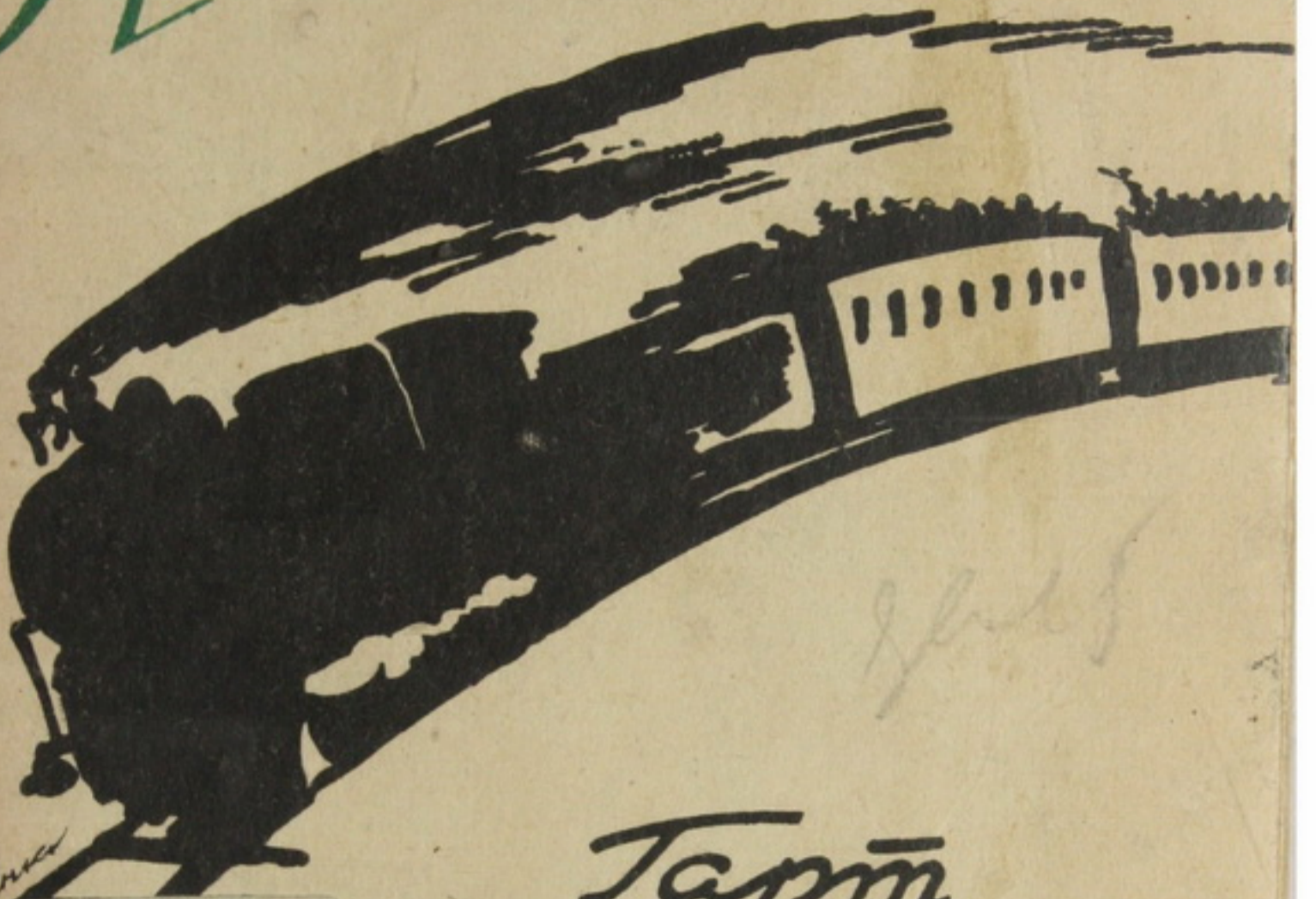

~~13096~~

МИЧ

1409

Полудно

Handwritten signature

Тартт

16-92

ВОЛОДИМИР КУЗЬМИЧ

ПОВИДЛО

КОМСОМОЛЬСЬКЕ
ОПОВІДАННЯ

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР
№ 13096

БІБЛІОТЕКА
М. Київ

Пересувна база
ЖИТЛОСТАВАННЯ

ВИДАВНИЧЕ Т-ВО ПРОЛЕТАРСЬКИХ
ГАРТ ПИСЬМЕННИКІВ 1930

Ш 6 (2-4к) 4-4

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Укр. Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати

с'

8 / 65 н.

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР
№ 131662

Укрголовліт № 1845. 19, III 1930.
Зам. № 1219. Тираж 5000
Б₀ — 2 1/8 арк.

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

402792

ВНОО
Звірено 20.07 р.

СИНОВІ АНАТОЛІЮ

Центральна
наукова бібліотека
АН УРСР
Акц. № 197
№ 20 416-35

I

Таки довелося мені зазнайомитися з новим засобом комунікації. Досі я їздив на велосипеді, конем, човном і поїздом. Але ніколи не сподівався, що настане час, і опинюсь я на великому даху довгої будівлі, поставленої на колеса і причепленої до паротяга.

Я довго обмацував себе, обтрушуючи пилюгу з шинелі, речей, що їх я витягнув на цей проклятий дах, витративши стільки зусиль. Я оглянувся. Навкруги мене численні рейки, зайняті поїздами. Вагони товарові і пасажирські простяглись ліворуч довгим ланцюгом. Поміж них вовтузилась рухлива юрба, галаслива, неугавна. Серед людей тислися мішочники з повними важкими лантухами за плечима. Коли чоловіки вилазили на дахи з суворим і непохитним виглядом, то жінки галасували, лаялись і товкли одна одну, звеселяючи присутніх.

Наді мною розкинулось величезне літнє небо, а по ньому ледве помітні хмаринки пливли. Та зараз вони не цікавили мене. Я хутко розташувався з клунком речей і тихо сказав:

— Уперше в житті їду на даху.

Всередині у вагонах творилося щось надзвичайне. В купе, в проходах, на лавках — всюди було повно людей. Даремно було сподіватись, що в закутку звільниться місце. Навіть у вбиральні розмістилась міщанська родина з валізками, кошиками і трьома дітьми. Малеча зголодніла і просила їсти. Мати, не зважаючи на екстраординарність приміщення, розв'язала клунок з їжою і почала ділити.

Я радів, що перший виліз на дах. Принаймні вибрав добре місце поміж численними рурами на даху. Я хутко приклав вухо до вентилятора і кілька хвилин слухав, як гуло розлютоване населення вагону, набитого людьми вщерть. Мене вражав одвертий цинізм міщочників, жалюгідне побоювання обивателів за свої кишені. Коли б зараз можна було поставити туди мікрофона радіостанції, то скільки б дивного і чудернацького почули б ми. Та, на жаль, тоді цієї можливості не було, і незрівняний концерт загинув для історії.

Поволі дах переповнився людьми. Поруч сіла тендітна дівчинка в синьому жакеті з білим одворотом, у малиновому капелюшку. Вона бистрим очима глянула на мене, напівтривожно спинилася на моєму кашкеті, де сяяла в промінці сонця п'ятикутня зірочка. Очі її на мить стали глибшими і через хвилину стали знову звичайними синьо-сірими. Вона улесливо похитнула головою і, призириливо подивившись на міщочників, прогомонала :

— Все таки краще їхати з комуністом, аніж з отим міщанським барахлом.

Я не сподівався, що вона перша почне розмову, і не припускав, що дівчина так щиро висловить свою зневагу до міщочників. Мої брови трохи піднялися і я суховатим голосом проказав:

— Ви не помилились, я комсомолец. Якщо ви не проти, будемо друзі на час нашої подорожі.

Дівчина уже примостила невеликий пакуночок з їжою біля ніг і обережно сіла на коминок, що скидався на гриб своїм плескатим верхом. Кілька хвилин вона мовчала й уважно позирала на мій кашкет.

— Гарзд. Нічого не маю проти вашої пропозиції. Я повертаю до батька в місто Садоград.

І вона коротенько розповіла, що їздила до тітки — хрищеної матері, куди одвезла подарунок на честь дня ангола матері — три банки повидла. Дівчина замріяно підвела очі і, наче зненацька згадала, що на всю Україну немає кращого повидла з антонівки, як у її рідної матері.

— Ви не можете уявити, яке чудове оте повидло. Яке воно ніжне і смачне. Коли мати наварить його восени, то для мене нема кращої насолоди, як врізати скибку білого хліба, намазати його блискучим зелено-жовтим повидлом і втікти в садок, щоб там кинутись у траву і зубами врізатися в смачний кусень.

Вона мальовничо розповіла, як мати варить його, що домішує, щоб воно було смачне й солодке, і за тим згадала своє дитинство.

— Ніщо я не любила так, як ті вечори, коли я, читаючи Лермонтова чи Апухтіна, залежувалась в садочку, аж поки мати перед заходом сонця не приносила мені блюдечка цього повидла.

Можливо, вона розповідала б мені й далі про свої юнацькі роки, та я зідхнув і раптом проковтнув слину. Хоч як тихо я ковтав, та все ж ледве чутний схлип вилетів і досяг її вух. Дівчина зупинилась, раптом закліпала темними віями і, немов зрозумівши, озвалась :

— Нащо я вам розповідаю про це, коли для вас воно не цікаво? Може я дратую вас спогадами про повидло? Може ви сьогодні їли тараньку та запивали холодною водою? Ах, пробачте мені! Я іноді буваю нетактовна і забуваю, де я!

Тимчасом поїзд рушив із місця і верескливий зойк сталевих буферів залунав у повітрі. Паротяг тричі чхнув у небо і зірвав вагони з місця. Іскри обмережили чорний стовп волохатого диму, що протягнувся поруч, як покручений рукав пожежної кишки. Дим прослався над вагонами і бліде обличчя тендітної дівчини зникло на мить у сірому тумані.

Вона захлинулась, замахала руками, хутко підняла білий комір :

— Боже мій, що скаже мати коли побачить мене брудну та чорну, як негритьянку!

Вітер одкинув димну кишку вбік і вона впала під колеса, розриваючись на шматки.

За годину я досить близько познайомився з дівчиною. Її звали Вірою, прізвище Серце. Вона любила природу, сонце, мріяла про те, щоб поїхати до моря і покупатись в його пінявих хвилях, залюбки читала руських та українських поетів і вивчала їхні вірші на пам'ять. Наша розмова пливла тихо та спокійно, як вода в тихій річці.

Віра Серце частенько вживала літературних порівнянь і навіть похвалилась, що має оксамитовий альбом, де записує свої й чужі вірші. Одним словом, на моє щастя, я потрапив на прекрасну співбесідницю, що цікаво і гарно розповідала про звичайні речі. Вона звертала мою увагу на залізничні краєвиди, що повзли по обидва боки полотна. Іноді вихваляла українські степи і тішила себе думкою, що колись у майбутньому вони зацвітуть, як американські прерії.

Вона зачарувала не тільки мене, а й присутніх. Навіть мішочники, що їхнє вухо туге до сприймання легковажної красної розмови, і ті замилювалися нею.

Віра мала звичку, розмовляючи, повертати голову вбік і дивитись на розмаїті роздольні лани. Тому я добре бачив її профіль. Таких дівчат можна зустріти по містах і спостерігати їхні профілі, коли вони юрбою сунуть по літніх панелях. Але Вірин профіль був цілком відмінний. Він не нагадував ні Тамари з „Демона“, ні героїнь Винниченка. Було щось особливе і принаadne в лініях

Віриного обличчя, що говорило про її внутрішнє зосередження.

Од капелюшка лінія профілю з великим нахилом збігала вниз, робила закрутину біля надбров'я, далі вирівнювалась і знову бігла вниз, щоб раптово обірватись червоним водоспадом губ на блискучих білих зубах. Вона говорила досить хутко і уста ворушилися змахами двох пелюстків троянди. Далі лінія рішуче загиналась назад довкола простого неенергійного підборіддя і ховалася в блюзці. Загальним виглядом вона скидалася на ніжного труса з округлим обрисом голови.

... Їхати в полі весело. Зовсім не жалієш, що здерся на дах і ризикуєш щохвилини злетіти під одкос. Зате яка радість! Поїзд щогодини вигинається, як дощовий червак, по закрутинах залізничного полотна, дереться на гору до блискучих рейок, що стираються в далені. Погляд щільно повзе по дахах, засипаних строкатими постатями людей. Навкруги — одна широчінь! Телеграфні стовпи, як рідкий частокіл, мигають повз нас. Довкола прозорий повітряний океан, повний соковитого проміння і вітрової прохолоди.

Віра раділа, що зустрілася з цікавим подорожнім, і потім просила допомогти їй злізти в Садограді. Вона знову вихваляла природу і, між іншим, сказала:

— Який жаль, що не всі комсомольці вміють пізнавати красу світу. Нудна політика висушує

молоді мізки. А проте, життя складається не лише з одного — „хай живе“ та „геть буржуїв“. Я дуже зрадію, коли взнаю, що природа знову поверне усіх до свого цікавого обличчя.

Вона кілька разів вимовила — „який жаль“, і я знову помітив, що напевно вона не любить сухих політиканів, одверто висловлюючи свої почуття.

Тоді я вирішив почати на неї наступ. Для цього у мене було кілька причин. Перша: я мав в кишені оригінального листа місцевої юнацької організації, що просила керівничий комітет допомогти їм у самоорганізації. Друга — я гадав, що цей лист має стосунок до цієї дівчини, яка їхала зі мною до Садограду. Третя — мені здавалось, що розмова допоможе мені в багатьох справах: я виявлю стан місцевої організації і взнаю деякі дрібниці, що про них ніколи не розкаже жоден протокол і жоден лист.

Тому без жодних вагань я почав:

— Скажіть, товаришко Віро, нащо вам жаліти комсомольця, що не бачить природи? Що змушує вас неприхильно ставитись до запальних лав молодого пролетаріату? І, нарешті, на якому шляху стоїте ви — чи до нас, чи до тих мішочників, що про них ви сьогодні зневажливо сказали: „міщанське барахло“?

В цей момент Віра дивилася на безсилий дим кволого паротяга і на запитання раптом повернула свою голову. Знову погляд упав на мій кашкет з маленькою п'ятикутною зіркою. Очі її загубили

соняшний блиск і стали по-дівочому холодні й спокійні. Начебто ніщо не тривожило їх.

— З великою охотою я одказала б! Та краще почекаймо. Можливо, в Садограді ми стрінемося у юнацькому клубі.

Одним словом, вона одмовилась одповісти і, ніби ненароком, спитала, чи люблю я ходити на концерти і чи вмю танцювати.

— Цікаво глянути, який би незграбний танцюра вийшов з вас! От насмішив би народ! Напевно разів двадцять простягся б на паркеті, коли б закрутився у вальсі!

Віра Серце розсміялася і щиро глянула мені у вічі. Справді, я не танцював, не вмів жодного танцю. І безперечно, коли б я вийшов на середину карнавальної колони на пишному вечорі з „танками до ранку“, я був би демократичним блазнем на радість нудьгуючої публіки. Мимохіть і я засміявся. Безумовно, Віра мала рацію, уявляючи собі ту вечірку.

Я людина не амбітна. Навпаки, коли хто по-товариському сміється, я відповідаю доброзичливою посмішкою. Тоді Серце підвелася і несподівано поклала руку на моє плече.

— З вас кавалер вийшов би не поганий! Повчить би вас з півроку культурним звичкам, погодувати маминим повідлом, то хутко б ви зробились справжнім джентлменом.

Знову вона сказала про повідло. Солодким чимось війнуло од неї, і мені здалося, що в неї

наче язик з повидла. Такий же м'який, зеленуватий і солодкий.

— Чого ви кривитесь, коли я згадую повидло? От навмисне принесу в садоградський клуб і нагоду вас! Там ви побачите, як працює наша молодь.

Віра весело зняла з себе капелюшок і темне каштанове волосся розсипалося пасмами на вітрі. Тоді я остаточно догадався, хто вона, і витяг з кишені листа місцевої організації.

Тепер таких листів не пишуть. Нині знають, куди звертатись, як іменувати установи, як підписуватись і де діставати програми. Але тоді такого не було. Ще не кожне губерніяльне місто, де звивався покручений дим численних заводів, чуло про комсомол. Тоді не кожне повітове місто мало свою юнацьку організацію.

Отже той лист було написано тремтячою рукою молодого робітника і підписано двома десятками нерозбірливих підписів.

До Губерського Правління Комсомолу

Шановні товариші! Чули ми про організацію великої спілки молодих робітників, селян і комуністичних учнів. Дорослі комуністи, що повернулися із з'їзду Рад, розказували нам, що у вашому місті є така велика організація, що аж задро стає. Кажуть, що у вас аж 90 душ, а в нас добре, якщо на все місто і 30 знайдеться.

Тяжко нам збирати хлопців для роботи, а ще важче починати працю без програми і вказівок з боку губерського правління комсомолу. Не знаємо, який ви досвід маєте, а коли чуємо, що десь єсть центральний гурток для політичного вчення, то ми всі хочемо приїхати до вас і залишитися назавжди, щоб навчитися комуністичного руху. Уже один раз звернулися за білетами до Паркому, але там сказали, що в поїзді немає місць, а як пустити на кришу вагона, то наша міська організація кришу провалить. Дозволили послати одного делегата — товариша Губенка. Та, на жаль, він не доїхав, бо його вбили прокляті розсукині сини — махновці. Другого квитка Парком не дає, а коли два чоловіка, учень реальної школи Семен Ряхно та підручний Микола Таранець, поїхали без білета до вас, то їх заарештовало Одотечека, що ніколи не чекає, і примусило три місяці працювати на принудительних роботах.

Але ми не розсипались і бажали працювати. Ми знали, що комсомол або, як його офіційно зовуть, КСРМУ, мусить боротися проти буржуазії і тому, не довго думаючи, захопили приміщення товариства Зекель і К - о, що на Петровській вулиці, № 19, і влаштували свій юнацький клуб. Далі в нас почалися суперечки.

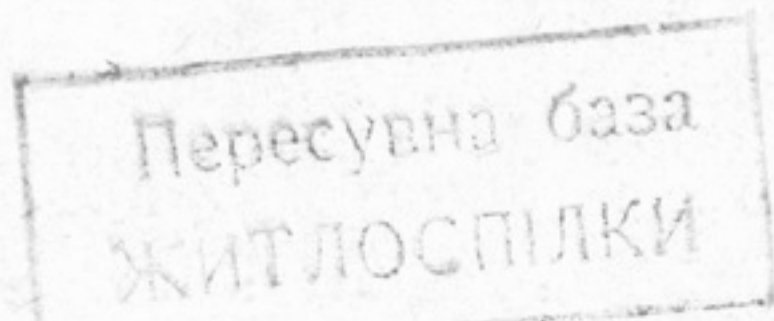
Одні казали, що нам треба вчитися, що найстаршому з нас 17 років і що ми непридатні до посилки на фронт, і тому пропонували влашту-

вати бібліотечку (де її взяти, коли мається один Надсон, Апухтін, Лермонтов та Вербіцька та ще Монте-Крісто граф, та ще „В дебрях Індії“ Луя Жаколії?). Тяжко нам вчити про революцію по Пушкіну, але все таки ми вчимося по Пушкіну! Кажуть, він був революціонером і страждав проти самодержавія.

Другі кажуть, що культуру к чорту, а книжку — в пічку. І тому вони взяли в міліції десять гвинтівок. Безумовно, і те добре, бо гвинтівка краще за книжку. Знаєш, що як стрельнеш уночі вгору, то й десяток буржуїв злякаєш. Хоч маленька користь революції! Спершу ми лякали їх, а потім дізналися, що треба робити облави і конфіскувати на користь комсомолу різні буржуазні речі. Через тиждень у нас з'явилася м'яка мебля, а ще через тиждень — з'явилося й повидло.

Про це дозвольте, шановні товариші з губерніяльного правління, розповісти докладніше, бо в той вечір у нас було багато цікавого. І ми наче розгубилися, бо казали дорослі, що ні Ленін, ні Троцький ніде не згадували ані в протоколах Совнаркома, ані в уставі комуністичної партії більшовиків — про повидло.

Раз вечерком ми пішли в облаву ходити по квартирах і збирати речі для дитячих будинків і доблісної Червоної армії. Ми потрапили в квартиру старого українського кооператора Михайла Серця. В льоху у дворі ми знайшли дві

сорокавідерних бочки повидла. Ми не знаємо, де він його вхопив, бо не віримо, щоб Сердечиха сама наварила стільки. Швидше він придбав його в своїй „Спілці“ за два огляди, третій хап!

Безумовно, ми й конфіскували! І тепер, товариші, оці дві сорокавідерних бочки повидла стоять у нас в юнацькому клубі. Ми зірвали денця, придбали дюжину чашек з трьома блюдечками, і тепер як починаємо збори, то всі п'ємо чай. Не знаємо, чи правильно поступили.

Допоможіть нам, поважані товариші, і скажіть, чи правильна наша політична лінія і чи задовольняючи ми ведемо роботу.

Якщо комуністичну агітацію серед молоді можна вести з допомогою повидла, то пришліть нам дозвіл на ордер, і ми отримаємо в Повіт-продкомі:

а) сорок чашок, б) сорок блюдечок і ложечок, в) буфета, щоб ховати цей посуд.

Гадаємо, що нам слід отримати ще десять чашок про запас, бо хлопці хоч і рвуться до культури, а чашки б'ють безжалісно! Уже шість без вушок, хоч у музей виставляй!

Востаннє напишіть нам, скільки внесків брати з душі і як з кого: з учня, з сина робітника, з робітника і з просто неізнаного проісходження.

І що нам з тими внесками робити? Чи можна платити з тих грошей жаловання буфетчиці

(одна вдова попросилася на цю роботу)? На нашу думку, їй треба платити, бо комуністи обов'язково проти всякої експлуатації.

Оце і все! Якщо ваша ласка, пришліть нам дотепну людину, щоб вона допомогла нам і дала вірний напрям.

З молодняцьким комуністичним привітом — вірні сини світової революції з міста Садограду:

Тимчасовий предсідатель

Микола Таранець

Секретар — теж тимчасовий —

Павло Сазонов

Члени: Іван Погребний, Семен Ряхно, Хаїм Грінберг, Володимир Безгайченко, Юрій Костовий, Анатоль Козицький, Марія Шаповалова, Федір Старчук і Олена Чернова.

Я про себе прочитав щирий лист новозаснованої організації і посміхнувся. Скільки наївного, незграбного було в оцих рядках, але скільки життя, яскравого, незабутнього й неповторного, одбилося в них! Коли я зразу не міг запам'ятати всіх прізвищ, а поміж ними прізвища Серце, то тепер я не мав жодного сумніву, що переді мною сидить дочка Михайла Серця, українського кооператора, діяча багатої „Спілки“, що уславив себе вкраденим повідлом.

Я не засуджував Віру. Адже дитина не відповідає за гріхи батька. Її можна засудити лише в

тім разі, якщо вона почне вередувати. Я вирішив чекати її спроб. Хай тендітна цікава дівчина розважає нас (я кажу „нас“, бо на даху вагона було багато публіки) — ми будемо тільки вдячні. Навпаки, самі розважатимемо її, якщо вона занудує або стомиться од незвичайних мандрів.

Віра сиділа спокійно. Ми невесело рахували станції, що так повільно минали з обох боків, і трохи сердились: проклятущий поїзд прийде тільки завтра, ранком. Він ніяк не може сунути вперед швидше за черепаху. Щогодини — три верстви! Лише іноді паротяг ставав сміліший...

Тоді він доброзичливо кричав сиреною і, змилювавшись над своїми пасажирами, розганявся погоном на десять кілометрів на годину.

Дехто з публіки іронізував над залізницею, кажучи, що повертаються старі часи і що краще найняти підводу та поїхати битим шляхом.

Частина стомленої публіки спала, уткнувшись ногами в водосточини.

Сонце шмало і їх, а вітер жартівливо пробігав по їхніх спинах.

Я побачив, що Віра засумувала. На черговій станції я дістав для неї окропу, вийняв цукор з свого клунку, хліб і запропонував підкріпитись, щоб набратись сил для дальшої подорожі.

— Який ви догадливий, — радісно сказала вона, виймаючи шклянку і ложечку. — Я не думала, що й комсомольці бувають ввічливі, як справжні кавалери дореволюційної марки.

— Вгощайтесь та не сумуйте, шановна Віро Михайловно, бо й батенько ваш сумуватиме, якщо визнає, що ви нудьгували.

Віра надзвичайно здивувалася і враз ошпарилась окропом.

Вона одвела шклянку і широкими кричущими очима позирнула на мене.

— Відкіля ви знаєте ім'я мого батька? Я, здається, ще не казала цього.

Я привітно вклонився, порадив їй не обпектися знову і додав:

— Ваш батько був видатним діячем у „Спілці“ і чому б комсомольцеві не чути про його славетну почесну діяльність! Ви не хвилюйтесь, Віро Михайлівно, беріть цукор, не червонійте і забудьте, що ви їдете на даху вагона!

Дівчина кілька хвилин стривожено мовчала. Далі тихо посміхнулася і делікатно одказала:

— Виходить, мій батько має всеукраїнську славу! Я рада чути про це! Отже, дозвольте з цієї хвилини вважати вас за мого справжнього друга!

І тут вона простягла руку.

Я поважно взяв її і міцно, по-чоловічому потиснув.

Находила ніч. Сонце вже розплилось у хмарах і лише останні відблиски згасали в горішніх шарах. Поїзд сунув вперед в романтичному льоті і горби, вкриті лісками, обминали обабіч наш залізничий шлях.

II

Над дахами зовсім посутеніло. Обрії підсунулись ближче, звузились, потемніли і стали густі, непроглядні. Темрява впала на землю і фіолетовим розчійом залила все. Ультрамариновий світ з одливом морської хвилі ледве сочився на заході, темному і печальному. Навкруги плавав легкий газ прохолоди, сірою піною бився в обрійні береги, де згасали останні крапки далекого дня.

Поїзд стиха цокав на стиках рейок і струшував брязкотливими ресорами під кузовами. Буфера то стискувалися в розпачі, коли паротяг зменшував свій хід, то разжималися і розтягалися крицевою гумою.

На передніх дахах залунали пісні. Журливі й прекрасні, як радісний зльот людського життя у спокійну височінь, бреніли вони над вагонами в затишній долині і сповновали вечір тихою ласкою відпочинку.

Віра Серце схилилася над пакунком, і синьо-сірі очі її втупилися в широке полотно потемнілого заходу. Малиновий капелюшок потемнів і став фіолетовим. Жакет почорнів, як облитий китайською тушшю. А білий комір на ньому посивів, наче його засипали бузкові пелюстки. Обличчя Вірине теж змінило свій колір.

Тепер воно було не біляве, як удень, а наче позеленіло од дальніх виблисків. На вилицях за-

грало полум'я дівочого суму. Віра мовчала і, очевидно, не мала бажання розпочинати розмову або слухати чужої балачки. Я розумів її. В такі моменти і сам бажаєш на хвилину забути про все, навіть про самого себе, щоб вернутися в обійми стародавньої матері-природи.

Тоді спускаєш гостропері крила, згортаєш їх під себе і повільно поринаєш у глибочінь споминів. Мовляв, природо, я твій. Я прийшов до тебе на хвилинку, як закоханий лицар і, ховаючись од усіх, одверто дивлюся в твоє зморщене вічне обличчя, що в ньому я бачу жевріння мого життя. Я внизу з тобою! Яка прекрасна ота денна височінь, оте сонце, про радість якого ми співаємо вранці!

І я сумую тоді, бо здається, мати природа не відпустить мене назад, залишить з собою навіки, обрубавши мені крила.

Але шановна мати! Ти не зв'яжеш мені їх. Дякую за годину побачення, за твої прекрасні скарби—я лечу. Я знову вертаюсь до власного життя.

І знову я з тобою, велика громадо!

Я повертаю голову і знову дивлюсь на Віру. Вона мовчить, втопивши погляд уперед в сині рештки холодного заходу. Вітер грайливо накидається ззаду і струмками вечірньої тиші обливає постаті людей. Я озираюсь назад і притамованим зором сприймаю дивовижну картину нічного руху нашого поїзду.

Він схлипує, цей бідолашний поїзд. Кожна станція для нього — певний етап. Наче поранений, він повзе поміж зелених трупів природи — гаїв, лісків, лощин — вперед до останнього депа, де він стане в залізний лазарет під ніж жорстокого хірурга — багатотонного парового молота.

А Віра Серце все мовчить. Як схилилась, так і застигла, наче заснувши.

— Ви ще не задрімали, товаришко Віро? — запитав я.

Дівчина підвела голову, звела плечі і стала на ноги.

— Я дуже люблю мої мрії. От і зараз я літала в далекий край, де цвіте Шампань, де збирають виноград. Я дивилася на захід, туди, де палахкотить огнями Ейфельової вежі чарівний Париж. Я була там і наче бачила справжню красу, таку неподібну до української. Ах, ви не розумієте мене! Я б навчила кожного комсомольця розуміти, коли б вони краще ставились до мене.

— А хіба вони погано ставляться?

— Приїдете — побачите. Адже я можу похвалитись — я щовечора буваю в клубі комсомолу. Я навіть подала заяву про вступ до їхніх лав, але щось розділяє нас. Вони наче не розуміють мене, хоч я багато розповідаю про те, як чудово живуть за кордоном і скільки треба прикласти революційних сил, аби наздогнати їх.

— Значить, мрії не дають вам спокою? Вони тягнуть вас до Парижу і не дозволяють поми-

ритись із звичками сучасної молоді,— уриваю її слова.

— Бачте, я сама не проти революції і не проти комсомолу! Навпаки, я активна діячка кількох гімназіяльних гуртків і сама затигла Марію Шаловову та Олену Чернову до комсомолу. Тільки як на зло мене, ініціаторку, не прийняли, а Олену та Марію залічили до лав ініціативної групи. От мені й досадно!

— Розкажіть про життя вашого клубу. Що у вас робиться вечорами, які книжки читають у гуртках, хто керує ними? До речі, я цікавлюсь передісторією вашої групи.

Віра сідає ближче, мовчить деякий час, а потім розкриває переді мною кілька таємниць місцевої молоді. Поночі я не бачу її обличчя, але до мене пливе лагідний голос, що пашить нерозгубленими силами.

— Тоді про комсомол не чули. Гімназію ще не закривали і ми „щасливо“ навчалися закону божого, шитва тощо. Ми ненавиділи наших класних дам і щодня вчиняли їм різні прикrostі... Для вас це не таке цікаве, і тому я просто розповім кілька епізодів так званої передісторії. Ми, дівчата, завжди любимо прикрашати себе чимось: хто закучерявить волосся, хто троянду принесе з собою, а яка заможніша — припудриться і нанікюриться. Ми не вважали це за злочин і, навпаки, намагались перегнати одна одну. Ми мали свій дівочий азарт у цій справі. Як настала

революція, то знайомі хлопці прозвали нас міщанками, тетерями, брандихлистками і пудрильницями. Я була давно знайома з колишнім реалістом Миколою Таранцем. Хоч він був із бідної родини і не завжди мав гроші на ваксу, щоб почистити чоботи, я поважала його і демократично гуляла з ним. Це тяглося до того часу, поки Микола Таранець не заснував спілки так званих „бабогонів“. Вони вибрали цю назву навмисне. Микола був організатором і ватажком. Ця спілка поставила собі за мету перебороти все міщанство Садограду. Невдовзі вони розіслали знайомим дівчатам листи такого змісту...

Віра поглянула на мене, перемінила руку і знову сперлась підборіддям на лікоть. Блиснувши темними очима, вона знову продовжувала.

— З цього листа я й досі сміюсь! Уявіть — невеличкий папірець, надрукований на машинці, з титулом „Геть міщанство—хай живе совітська власть“. В тексті нам пропонували ось що:

Спілка бабогонів одкриває свій убійчий вогонь по фортецях буржуазного світу і починає наступ на всьому фронті. Ми забороняємо з сьогоднішнього дня всім дівчатам вживати пудру, помаду, закручувати папільотками волосся і взагалі чимнебудь одрізнятися од хлопців. Вам, Віро Серце, забороняємо носити краватку і взагалі бути аристократкою серед нашого бідняцького люду. Тепер всі мусять бути рівні та му-

сять забути про свої буржуйські привілеї. Затим пропонуємо вашим повидлом годувати пацюків, бо це не пролетарська їжа і вона заважає думати повсякчасно про революцію і радянську владу.

Якщо ви не підкоритесь нашій постанові, то знайте, що жменя сажі зустріне вас на першому кроці, де ви з'явитесь наманікюрена чи намазана. Передайте це всім вашим подругам і перекажіть наші слова.

Геть міщанство! Хай згине назавжди проклята гідра буржуазної контр-революції — пудра і помада! Хай живе совітська влада і ніколи не покидає нашого краю. Хай живе пролетарська Україна як у нас, так і за кордоном!

Головний прокурор спілки бабогонів

Михайло Таранець
Секретар Семен Ряхно

Віра затихла на якийсь час і, мабуть, чекала виявів мого обурення „бабогонами“. Та я тільки зареготав.

Вперше мені довелося чути про такі форми самодіяльності та ініціативи, що її виявила бідняцька молодь Садограду. В згадці про цей лист я відчував подих революції, що мчала зливою по всіх закутках степового краю. Молодь шукала шляхів, бажала якнайшвидше знайти їх, щоб вилити кудись свої нагуляні сили.

— Хіба у вас не було дорослої молоді, щоб допомогти?

— Всі дорослі пішли на фронт. В нашому комсомолі зараз тільки малеча од тринадцяти до сімнадцяти років.

Віра розказала ще кілька епізодів з їхнього життя. Все те було надзвичайно соковите і стихійне. Я відчув, що там нагромадились великі сили, і дай іскру — забрентить велике полум'я корисної громадської роботи.

За словами Віри я уявив собі Миколу Таранця, сина робітника, недовченого реаліста, що бажав стати інженером, уявив його невеликий зріст, упертий лоб, що надувся великою кулею спереду, прямий настирливий ніс, що коротко спадав на тонкі рухливі вуста. Віра художньо змалювала його постать, його одчайдушність і рішучість, особливо підчас міських нічних обходів.

Я тим більше зацікавився станом нової організації, що, за словами дівчини, вона мала оригінальний інвентар комуни, зібраний Таранцем, що у вигляді реєстру висів на шафі в комсомольській чайній. Та про це потім.

Наша дружня розмова тривала довго. Віра, узнавши, що я їду в їхнє місто працювати, позбулась і решток недовір'я і почала ніби ненароком звертатись на „ти“. Я нічого не мав проти загальнокомсомольської звички. Невдовзі вона сама розповіла про дві бочки повидла і доповнила картину конфіскації кількома рисками.

— Я сама не проти! Навіть більше, я допомагала везти їх до клубу і подарувала дві чашки

на загальну користь. Все таки — на громаду пішло, не свиням. Значить, не пропало! В революційні свята я беру батька за руку і ми йдемо до комсомолу пити чай з повидлом. Нас не женуть, а поважають, бо Микола Таранець сказав, що кооператори для комунізму здадуться, а я — молода революціонерка в галузі краси й естетики, зможу перевиховатись!..

А над степом стояла ніч. На дахах люди полягли спати. Ходити стало тяжче. Так і гляди, щоб не перечепитись і не впасти в чорну рейкову безодню.

Ставало холоднувато. Віра довго тулилася, простеляючи ряднинку, а потім попросила мене вкрити її краєм шинелі.

На даху майже всі спали. Скрізь лежали темні постаті, вхопившись руками за своє барахло. Іноді дехто прокидався, стогнав із просоння, оглядавсь навколо і знову лягав спати.

Не довго думаючи, я простягнувся поруч Віри, і ми непомітно проспали тривожну ніч.

III

Коли я згадую ті часи, мене дивує цнотливість тодішньої молоді. Скільки було хлопців і дівчат у комсомолі, як вони вільно поводитись, не ховаючись за брехливий одяг моралі — про аборти тоді ніхто не чув! Це явище було виняткове в тодішні часи.

Можна було щодня бачити на вулиці, як ішли обнявшись великим гуртом юнаки та юнки, і не помиляючись казали, що вони — справжні революціонери побуту.

Тоді ще жодне серце не горіло в палких обіймах еротичної пристрасті.

Всі наче соромились навіть на кілька хвилин забути про революцію.

Другого дня я широким кроком увійшов у велику залю, заставлену дванадцятьма лавами. По стінах висіли портрети вождів, а з кутка в куток простяглися на нитках зблідлі червоні прапорці. Залю мала не дуже пристойний вигляд. Швидше це була курилка. Всюди було забруднено, напльовано, накидано по кутках папірців і різного сміття. Синє повітря плавало задушними хвилями.

Поруч із залю містилась друга кімната, трохи менша, в ній два столи з поламаними ніжками. Зграї мух перелітали з одного місця в друге і наповняли чайну дзичанням. Тут я зустрів літню жінку, вдову, білоруску, що одбилась від чоловіка, який загинув безвісти в останніх боях. Вона поважно підв'язувала великий живіт фартухом і готувалась мити посуд од ранкового чаю. Перед нею лежав білий рушничок, стояв широкий полумисок з теплою водою.

На столах стояли калюжки од розлитого окропу, було наляпано повидлом, і мухи зграями сідали сідали на них. Де-не-де лежали шкуринки недоїденого хліба. Вдова теплими очима глянула на

мою шинелю, зелений кашкет із зірочкою і на моє неголене обличчя:

— Ви тоже касамолець? Чаго ж ви апаздалі? Іш, дьяволи лясние, всягди ня приходзяць вавремя. Ну, сядайце і пейце, сколька душа вместіць.

Видно, вдовуня звикла до безцеремонних стосунків з комсомольцями і навіть вважала це за кращий тон. Я зупинився на порозі і весело спитав:

— Чому ви, тітко, сердиті сьогодні?

Вдова хутко витирала шклянки й чашки, виганяла мух у вікно і, видимо, почувала себе дуже добре.

— Я завше сярдзіта. Разе може матер із ста синамі биць вяселою? Яна всягди да чагось лютує. А ви не суперечце мне й швидчей сядайце да столу.

Я поглянув у куток, де стояли пузаті дві величезні бочки з повидлом, накриті великими кругами. Поруч висіли два черпаки, уже вимиті й чисті. Напевне вони служили для роздачі повидла підчас чаювання. Вдова Акуліна Безпалая (прізвище я взнав потім), не довго думаючи, поставила переді мною шклянку гарячого чаю, наклала повне блюдце повидла, дала кусень хліба і доброзичливо промовила:

— Ну, казалуп. Єш, да швидчей! На работу опаздиваць не можна, грех перад ревалюціей! Ганьба тим, хто спіць долга!

Без жодних суперечок я вибрав чисте місце за столом і весело посміхнувся. Нарешті я в цьому надзвичайному юнацькому клубі з м'яркою меблею і Серцевим повидлом. Мимохіть я засміявся. Я не

сподівався на таку безцеремонну зустріч з боку буфетчиці Акуліни. Не бажаючи истрявати в довгу розмову, я хутко видудлив чашку чаю і попросив другу. Не встиг я глянути на блюдо, як воно спорожніло. Та як йому не спорожніти, коли воно таке солодке, те повидло.

Недаремно „вони“ вигадали для себе стільки чудових принад! Взяти хоч би повидло! Здається, просто — поріж яблука, посип цукром та й вари собі, поки звариться. Так ні! Зварити повидло — це ціла наука! Не кожний здатний на це, і не кожний зможе зварити його з таким смаком, як, наприклад, Вірина мати. Отже, я тричі розклянввся перед Акуліною і тричі моє блюдечко ставало порожнім. Я й на хліб мазав, і ложкою їв, і навіть у чай клав.

На ті часи це була надзвичайна розкіш, а коли зважити, що шлунок ніколи не знав іншої їжи, як „столовські обіди“ або таранька, то, безумовно, кожний зрозуміє моє захоплення трьома блюдечками смачного, ніжнього жовто-зеленого яблучного повидла.

Ви думаєте, воно було зернисте? О, ні! Ледве мій ніж торкався хліба, як повидло блискучим шаром розмазувалось на скибці і тоді воно здавалося мені шматком блискучого паркету, тільки но навощеного. Що вже казати про ту хвилину, коли воно потрапляло до рота і тануло там, як морозиво!

Одним словом, я потрапив на сьоме небо після холодної ночі на даху вагона.

— Ну й казалупі ти парядний! Я заявлю Та-ранцу камітетчику, штоб йон прийняв мери проців тваго абжорства! А то вас пусті до касамолу, так ви всьо повідла паесце і я астанусь без роботи. Іш, дьявол лясной, шмендрик садагорский, ужо трэцьє блюдечко канчає.

Вона гримала на мене, ліниво лаялась, а коли я простяг блюдечко за четвертою порцією, взяла його в товсту руку (не дай боже, як коли лусне кого з пересердя!) і повільно наклала черпаком.

— На тебе апошняє, да больше ня просі, а то вигадуєш єнеральськає пузо і цебя хтось да убьєць.

Я випив чотири чашки, і з дороги захотів спати. П'ючи, я чув щось подібне до хрипу та покищо не звертав уваги. Але потім хрип посилився, і я певно встановив, що він належить двом особам. Хтось хріп басистими схлипами, а другий допомагав йому тонким альтовим присвистом.

Я підозріло подивився на бабу Акульку. Я умовно називаю її бабою, бо віком вона не була нею. Я гадав, що вона, почувши хрип, побіжить до сусідньої кімнати та лусне когось кулаком. Але Акулька слухала непевні згуки і навіть милувалася: от, мовляв, хропуть „на честь і удівленіє“.

Я широко позіхнув разів з десять. Акуліна зупинила своє голубе матірне око на мені і безапеляційно наказала:

— Е, да ти, я бачу, за дзевками ганяв, як кобель мазирській, ну йди да паспі... Тільки папереджаю—

Повидло

1992
466.35

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРСР

ІНВ. 131662

БІБЛІОТЕКА
Академії Наук
УРСР

в двенадцять я стягну себе за чоботи. Мне нада прибраць, каб Вера Серце не лаяла мене. Яна приїдзе з губернії й привезе ноти для танцев. Яна видумала свой апошній танец пад назвою „кірі-жабль“. Ужо три пари научіліся і нават задаюца. От ви повідзіце сами.

Акуліна ще щось розповідала про місцеву організацію, а я тільки вухами ляпав. Я ніяк не сподівався, що на провінції потраплю в такий чудернацький комсомол. Вже після першого знайомства зі стихійною ініціативою молоді я просто злякався садоградського оточення та подумав про те, щоб якось тікати назад. Але до того я вирішив виспатись, а далі подивитися — може якимось чином викручусь.

Акуліна впоралась із роботою, поставила посуд в поганенький буфет, конфіскований у дружини колишнього повітового начальника, і потягла мене за руку:

— Ти, шмендрик мой хороший, зявеш по-гевальські. Ідзі да перяспі. Вон чуеш, Таранець хряпціць. Ідзі, ідзі, допомагай.

Я навшпиньках дістався третьої кімнати, на дверях якої висіла об'ява:

Председатель КСРМУ.

Робота юнацького клубу:

1. 7 — 8 годин ранку — загальний чай.
2. 10 — 12 — прийом у Председателя і Секретаря.
3. 12 — 3 — науденіе народнім танцям.

4. 6 — 7 — по середам — драматичний гурток і репетиції революційних п'єс.

5. 7 — 9 — по понеділках, четвергах і суботах — гурток Азбуки Комунізму по Бухаріну і Преображенському.

6. 9 — 10 — комсомольський чай з повидлом і загальні співи Інтернаціоналу.

З-за дверей дрижав міцний хрип. Я, боячись сам себе, одчинив двері. Моїм очам упала чудова картина: там, де стояв стіл голови, лежало два тіла, вкриті брунатною шинелею.

Дві чубаті голови простягалися в мій бік. Я поглянув уважніше на їхні імпровізовані подушки й усміхнувся. Під головами лежало кілька кулеметних бинд, а поверх них — три тонюсенькі, майже порожні папки. Літер не видно, але можна було вгадати напис: „Общее дело Садоградской Организации КСРМУ“.

Босі ноги, брудні, виглядали по той бік столу. Три чоботи і одна калоша валялися тут же поблизу з онучами. Салдатські кашкети висіли на гудзику, недалеко од закутка, де стояло три гвинтівки.

Хлопці спали добре. Я рипнув дверима, але вони не прокинулись. Навіть не ворухнулись і продовжували хропти. Окинув оком кімнату. Де ж мені лягти? І вмить надібав три м'які крісла, обтягнуті золотисто-брунатним плюшем. Не вагаючись, я поставив їх поруч, поклав під голову мій клунок і швидко задрімав...

Акуліна загула десь далеко; останні згуки донеслись до мене якісь нереальні, безконечно далекі. Спав я міцно...

IV

Сон ще володів мною і я довго не хотів прокидатись. Маріння сну ніжно напливало на очі і я наче десь літав поза світами, звільнений від власної ваги. Здалека котилися теплі згуки — наді мною грав рояль і струни бреніли журним роко- том. Голоси мчали хуртовиною поза мене.

Я сердився, що мені заважають, і спросоння щось бурмотів. Не розумів, де я, що зі мною і що мене оточує. Жіночі вигуки зупиняли юнацький гармидер і повчально наказували мовчати.

В кімнаті гупало десяток ніг, лопотів якийсь знайомий голос, роздратовано покрикував:

— Хіба так танцюють дріжабль? Хіба я так учила на минулому уроці?

Згуки роялю переривались і нервово дзенькали. Я чув, як одсувається стілець і скриплять дівочі черевички. По долівці щось сунуло, скрипіла підошва і, очевидно, легко підносилась в балетному па маленька ніжка. За тим, по хвилині уваги, учні, що вчили „дріжабля“, незграбно били ногами, і до моїх вух долітав тупіт салдатської чоти. Знову гарчав роздратований рояль—пливли згуки вальсу, що переплітались з уривчастими нотами стороннього фантастичного маршу.

— Перший крок уперед! Груди до грудей! Покажіть польот, поривання до небес! Олено, ти сміліше піднось ногу! Ти зовсім не схожа на діріжабль. Твоя нога не вміє вигинатись як слід. От, прикладом, Анатоль вивчив мій танок і вміє показувати бойовий вигляд діріжабля. Ну от, от! Тепер правильно! Правильно, братва, — тоненьким голоском вигукувала не хто інша, як Віра Серце.

Напевно у них щось виходило, бо із-за дверей я чув, як танцювальний гурток поволі опановує ритм і, нарешті, потрапляє в музичний такт.

Протираючи очі і дивуючись раптовій зміні сонних мрій на реальне життя, я підвівся, невесело глянув на стіл. Ні Таранця, ні його товариша не було. Очевидно, вони прокинулись раніш і, не вглядівши мене під шинелею, вийшли геть.

Я хутко підперезався і стиха одчинив двері.

Очі мої залякли на кількох постаттях хлопців та дівчат, що, взявшись за руки, танцювали надзвичайний танок, вигаданий Вірою Серце в добу повітроплавства і революції.

В першу чергу я позирнув на дівчину в білій кофточці і синій спідниці, що танцювала „діріжабля“ з дуже суворим виглядом так, ніби вона робила страшенно невідкладне діло на користь революції. Голова була непокрита і волосся розметалося пасмочками по плечах. На перший вигляд їй можна було дати не більше п'ятнадцяти років. Вона, танцюючи, нахиляла голову і ввесь час

дивилася на свої та партнерові ноги. Дівчина крутила ними, робила па вперед, назад, убік.

— Олено, я тобі що казала? Коли ти одучишся дивитись на ноги? Тримай голову вище і забудь що в тебе існують ноги! Хай вони самі танцюють, а ти дивись уперед,— погукувала з ротативного стільця Віра. Олена засоромлено підвела голову і, насупивши брови, гримнула на свого кавалера:

— Тільки, якого ти біса на ноги наступаєш? А ще в гімназії вчився!

Кілька слів про самий танок. Я дозволю собі описати його, бо навряд чи хто з літераторів бачив вигаданий в салоні танцмейстера Бережинського, славетнього Садоградського Дон-Жуана й гітариста, танок, що мав індустріяльну назву „діріжабль“.

Коли Віра Серце брала перші акорди на роялі і стиха промовляла — „раз, два, три“, пари, не роз'єднуючи рук, витягали їх у боки і плавким кроком, повернувши голови, йшли вперед. За тим вони зупинялися і колисалися на місці, махаючи долонями в такт музиці. То діріжабль повертав і прямував у блакить. Пари сходились грудьми і так само плавко робили кілька кроків назад. Простягнені руки мали показати профіль діріжабля, а колисання тіл — повітряні вихиляси попід хмарами і нестримний льот діріжабля над землею. Правда, „повітряности“ в цьому танкові було дуже мало, але ж хлопці й дівчата мусіли уявити, що вони насправді линуць попід небесами.

Якщо порівняти „діріжабля“ з іншими танками, то, на мою думку, він надзвичайно скидався на щось середнє між „па-д'еспань“ та „тарантелю“.

— Налітає вітер! Уявіть, що діріжабль потрапив у хуртовину, його закрутило и понесло в безкрайній простір. Уявляйте, хлопці! Та швидше!

За цими словами Віра починала шумно брати акорди і в якомусь безладному марші вигукувала:

— Вальсуйте, товариші! Вальсуйте!

Мої вуха в'яли. Я ледве стримував себе, щоб не вискочити з кімнати і закрити рояля. Правда, ніхто не ховав, що і губерніяльне місто зазнало комсомольського танцклясу, але у нас танцювали лише народніх...

Моя увага зосередилась довкола рояля.

Віра Серце почувала себе артисткою в повному розумінні слова. Вона добре грала ролю тальорші, і де треба і де не треба схвильовано спинялась, гримала на своїх учнів, знову брала рвучкий акорд і схилялася над клявішами. Вона захоплювалась танком і, уриваючи вальса, манірно ворушила бровами, блискала очима. Хлопці, як навіжені, танцювали.

Нарешті, вальс скінчився, я широко одчинив двері і став перед очі присутніх.

— Віро, що ти робиш з комсомольцями?

Моя поява зробила велике вражіння на юнаків і юнок. Поперше, вони суворо подивилися на мою довгу шинелю, великий зріст і незграбні черевики

на ногах у сірих австрійських обмотках. Мабуть мої очі виказували неприємне здивовання, бо я побачив, що танцюристи хутко одсунулись і збились в гурт.

— Диви, якого дилду принесло! Відкіля він?

Всі були молодші за мене років на п'ять, і тому, звичайно, раптовий вихід з засідки — бюрівської кімнати — незнайомого парубка та ще й без портфеля дав їм привід думати, що я простий селяк, що вперше потрапив до міста.

Віра схопилася з стільця, радісно промовила:

— Я не знала, що ти тут! Та пробач, я вчу хлопців літати і мріяти! Бо без краси нема нічого цікавого в житті!

Вона підпливла до мене, простягла руку:

— Поки ти не вивчиш „діріжабля“, не оберемо до комітету!

Юнаки зацікавились і оточили мене. Вони безцеремонно дивились у вічі, оглядали кишені, і я почув тихий голос кирпатого хлопця:

— Він не з центру, бо, здається, тільки один наган у кишені. Коли б його прислав Губком, то в нього неодмінно було б два.

Хлопець зайшов за спину і обмацав поглядом мою постать. Мені стало неприємно. Біс його зна, що це за хлопці! Може вони не знають губерського авторитету і просто скажуть: викидайся, хлопче, з одним наганом не приймаем! Ми й самі уже по три придбали. Який же ти комсомолец, коли ховаєш наган од чужих очей?

Тоді я сам урвав прикру мовчанку і губкомівським голосом спитав:

— А куди подівався Таранець?

Поки шукали Миколу Таранця, я розговорився з хлопцями і сказав, що сьогодні засідатиме комітет і розбиратиме заяви. Я натякнув, що може дехто з присутніх не буде й комсомольцем.

Почувши новину, Олена Чернова (що танцювала „діріжабля“ в першій парі) відкопилила губи й проказала:

— А ми з Вірою давно подали заяви. Тільки біда — мене розлучили з подругою. Вона не комсомолка, а мені хочеться, щоб і Серце була зі мною. Ми дружимо здавна і не хочемо розбиватись на два табори. Яюсь незручно чути слово — „безпартійна“. А вона для нас зробила багато. Уже, слава богу, сім танців знаємо. І що ми будемо робити, як і зараз її не приймуть?

Це було сказано по-юнацькому щиро і викликало співчуття до Олени, тихої чорнявої дівчини в білій блюзі та в синій спідничці. Хто не знає, скільки важить в юнацькому житті слово — дружба! Воно наливає людину соками товариства, сприяє взаємному розвитку і розвиває почуття дружньої солідарності.

Не знаю, яка дружба була в Олени з Вірою, тільки я відчув, що дружба їхня велика.

— Гаразд. Почитаємо заяви на комітеті, скажемо своє рішуче слово, — авторітетно відповідав я на запити юнацтва міста Садограду.

Розмова перейшла на інші теми, і я почав малювати їм, одчайдушним провінціялам, життя нашого колективу в далекому місті.

Підчас розмови в гурті з'явився Микола Таранець, що його я вже знав зі слів Віри. Справді, він був такий, як його описувала Віра: невисокий на зріст, упертий пукатий лоб, сірі рухливі очі, що сиділи, здавалося, просто на обличчі, широкий рот з жовто-зеленими зубами і вічною по-смішкою.

Поки він дерся крізь гурт до нашої лави, я не бачив його одягу. Та за хвилину він просунувся зі словами:

— Дай дорогу живому інвентарю комунізму! Бачиш, ініціатор і організатор іде на побачення з посланцем обітованої землі. Ну, здоров, чортів губкомовець! Дякуй, що я не розбудив тебе, коли ти потрясав стіни нашого бідолашного клубу своїм безсоромним контр-революційним хрипом!

І Микола протяг руку. Я стис і зненацька глянув на його взуття.

— Ага,— гукнув Таранець, помітивши моє здивування,— тобі не до вподоби моя калоша і чобіт. Звикай, звикай, хлопче! В Садограді уже в дерев'яшках ходять, а моя нога ще ховається в калошу, бо вона хоче постраждати в борні.

Тут він підняв свій чобіт і розкрив голим пальцем ноги велику щілину, звідки сирітливо виглядала устілка і де давним-давно стопталася подошва.

— Упродком не дає ордера, просить, щоб ми почекали, а того не знає, що тимчасовий предсідатель Садоградського КСРМУ ходить гірше за жебрака!

Лице Миколи переливалося жиром. Я не міг сказати за всіма ознаками, що їх вивчив на Миколиному обличчі, коли він востаннє умивався. Пилюка налипла на вилицях і готувала врожай чорних вугрів. Одне рятувало його --- піт. Напившись чаю (не менше шости чашок за раз), він не жалів себе і крутився як дзига по установах і комітетах. Сонце шпарило згори і викручувало з бідолашного захеканого Таранця весь випитий чай. Тоді він витирався рукавом, одмовляючись од носової хусточки та рушника, бо, на його думку, вживати їх означало бути клясичним міщанином.

Таким чином, чай і напував хлопця і вмивав його.

— Так, значиться, сьогодні ми скличемо увесь інвентар клубу і побачимо, що до чого придатне! Наш комсомол треба посортувати, розкласти по поличках, а то, слава богу, не дай бог — заїдять нас гімназисти.

Я вже зустрічав подібних хлопців - комсомольців, але Микола був найтипівіший представник цієї людської породи. Не чекаючи відповіді, він штовхнув мене в бік і свавільно процідив крізь зуби:

— Чого ж ти не вгощаєш губерськими цигарками предсідателя місцевої організації?

Я почастував козодойкою з махри і він задоволено зотягся, щасливо поглядаючи на свою братву.

— А може б ми зараз і почали засіданіє? Он Павло Сазонов вернувся з Продкому, значить, щось має сказати!

Сазонов увійшов з невеселим лицем і мняв у руках якийсь папірець. Зсугулившись і похнюпившись, він дивився собі під ноги. Я не міг розгадати, що написано на його недокровному, анемічному обличчі.

— Тривога, товаришня, тривога! Бери в руки гвинтівку і став вартового біля повидла. Упродком починає наступ. Про це я розкажу на засіданні.

Не встиг я будь-що подумати, як Микола зірвався з місця, виніс із комітетської кімнати гвинтівку і сунув у руки Семенові Ряхну, тому самому хлопцеві, що підозріло дивився на мою кишеню, бажаючи взнати, по скільки в губернії носять наганів.

Без жодного слова Семен став на чаті в чайній біля бочки і крикнув звідти:

— Жодного ворога не підпущу на постріл! А ви можете спокійно засідати! Повидло належатиме нам!

V

Ми зачинилися в невеличкій кімнаті, сіли в м'які крісла і доручили Миколі вести засідання тимчасового комітету. Таранець звичним рухом подзвонив і поставив перед собою повну шклянку води.

— Значиться, два питання у нас: заснування справжньої організації комсомолу з розглядом заяв і друге — що робити з повидлом у зв'язку з нахабним втручанням упродком у наші внутрішні справи. Здається, більш нічого нема на денну повістку?

І ми почали наше трибунальне засідання. Ми знали, що в сусідній кімнаті хлопці занепокоєно ходять біля дверей і може підслухають, бажаючи знати, про що ж ми ведемо розмову. Я мимохіть уявляв, як хвилювалися сьогоднішні танцюристи та особливо Віра Михайлівна Серце.

Після моєї коротенької інформації про мету приїзду і завдання, що поставив перед садоградськими товаришами губерніяльний комітет першого скликання, ми зразу почали розбирати заяви.

Таранець урочистим голосом читав їх, Сазонов записував у протокол, нехитро поділивши папір на дві половини — „слухали“ й „ухвалили“, а Олена Чернова спокійно слухала й боялася перебити найпершого оратора, найпалкішого і найдивовижнішого з усіх садоградців.

— Ось що пише Семен Ряхно, Іван Погребний, Володимир Безгайченко, Юрий Коєтовий, Хаїм Грінберг та інші хлопці:

До Тимчасового председателя КСРМУ

Просимо не одмовити в нашій прозьбі і колективно залічити нас повноправними синами революції і дозволити нам ходити щодня до

вашого цікавого клубу, бо ми бажаємо працювати і боротись на користь усьому пролетарському людству.

Підписи

За три хвилини без жодних вагань ми залічили шістьох товаришів „повноправними синами революції“, як вони просили.

Далі перед нами з'явилася заява на жовтенькому папірці. Несподівано глянувши на Чернову, я помітив, як вона почервоніла. Микола ж підвищив свій голос і почав, як повновладний ватажок, читати коротюсіньку заяву товаришки Олени.

... Прошу прийняти мене до лав КСРМУ, бо вдома мені скучно, а мати вічно моляться.

Я не втримався і посміхнувся, а Олена засоромилась і одвернулася, наче боялась, що їй зараз прочитають нотацію на тему, як треба писати заяву про вступ до комуністичних лав. Але не підроблена щирість і серйозна вдача цієї дівчини, яку добре знали років п'ять, зробили свій вплив, і ми одноголосно її прийняли.

Хвилин за двадцять ми розглянули іще шістнадцять заяв, писаних такою ж одвертою мовою, як і попередні. Ніщо не викликало заперечень! Ми зупинилися лише один раз — саме тоді, як голова нашого комітету, що, до речі, сяяв, як сонце, од кожної заяви, зачитав чепурненького папірця, писаного непевною тремтячою дівочою рукою.

... Я вже давно мрію навчитись танців і, на жаль, моя мрія не здійснювалась аж чотири роки. Я боюсь, що постарію і до одружіння не вивчу жодного танцю. А виходити заміж я збираюсь наступного Великодня. Почувши, що у вашому клубі добре вчать танців, я прошу дозволити мені ходити до вас і вивчить чудесну „мазурку“. Якщо треба для форми вступити до ваших лав, то прошу мене залічити покищо на півроку.

Лія Копилова, 19 років

— Скажи мені, товаришу Чайко,— звернувся до мене Таранець, сердито кинувши заяву на стіл,— що робити з тою лахудою? Вона мені так набридла, ще я не знаю куди тікати. Копилова каже, що вона вступила б до комсомолу і навіть носила б п'ятикутню зірку, так, на жаль, наречений забороняє! З Копилової вийшла б хоч паршивенька комсомолка, коли б не родина і не той проклятуший наречений. Уявіть, вони іноді ходять до нас. Потанцюють, надудляться чаю і підуть собі. Навіть не подякують, чорти!

Таранець нахмурився і вилаявсь. Я взяв слово, і Таранець погодився зі мною, одповівши:

— Для такого інвентаря у нас і полиці не знайдеться! Хай танцює собі денебудь, тільки не в нашому клубі.

На двадцять третій заяві ми теж затримались на певний час. Цей людський документ варто

зафіксувати, щоб показати настрої тодішньої молоді. А найдивнішим здався нам тон тієї філософської заяви, писаної самою Вірю.

Чернова скинула очима на товстий білий папір і щось зашепотіла, несміливо прохаючи слова. Але Таранець урвав і став читати:

... Отримавши п'ятиклясну освіту в жіночій гімназії імени Ахшарумова, я дуже прошу залічити мене на все життя до лав Комуністичної Радянської Молоді, бо я бажаю працювати в галузі пролетарської етики і естетики, щоб навчити усіх робочих і селян Всесвіту розуміти красу і пишноту природи.

Серце Віра Михайлівна, 16 років

— Ого-го, махнула на весь всесвіт,— зареготав раптом Микола.— Чи ж вистачить у неї сили для такого важкого завдання?

Як один, ми всі знизали плечима. Тільки Олена заворушилася на своєму кріслі і нерішуче кинула:

— Я стоятиму за, бо не звикла бути з самими хлопцями, і без подруг я сумуватиму! Може ми на пробу приймемо її! Вона освічена, начитана, а в нас єсть іще й такі, що не вміють читати. Віра чудово читає вголос „Азбуку Комунізму“, і нікого так не слухають, як її! Вона образиться, коли їй одмовлять!

Олена Чернова сіла і стала чекати присуду. Ми зважили, що Чернова й Шаповалова, як дівчата, сумуватимуть без старої подруги. Ми не були

стільки жорстокі, щоб одмовити Вірі, як Лі. Тому, щоб залучити більше дівчат, ми вирішили заснувати поруч із комсомолом спеціальну секцію для учнів - комуністів, так званий „Комсоуч“.

— От і добре,— радісно погодився Таранець.— Ми туди передамо наших гімназистів і педшкольців, а їх душ десять, хай управляються зі своїми справами, а ми будемо згори поглядати та керувати!

Чернова повеселішала. Вона посміхнулася і карі очі попливли в хвильках соняшного блиску. Олена схопилася і хотіла вже сповістити подругу, та Микола махнув рукою і посадив її назад.

— Ну, з першим питанням покінчили. Показуй, Сазонов, Упродкомівський папірець. Що їм треба од героїчних захисників революції?

Павло поважно поклав олівця, спокійно поглянув на нас і трагічним голосом розповів, що сьогодні, коли він пішов до Упродкому за пайком для комсомолу, продкомісар перепинив його і дав ось таку цидулку. Сазонов уважно розгорнув її.

Негайно пропоную вам здати лишки вашого повидла до склепу № 3 Садоградського Упродкому. За нашими розрахунками цей лишок становить одну сорокавідерну бочку.

Якщо ви не здасте його в 24 години, буде вжито суворої революційної кари, як до саботажників і контр - революціонерів.

Упродкомісар

Несподіваний прояв інтересу до комсомольського повидла з боку такої шановної і незалежної установи, як Упродком, збентежив весь склад тимчасового комітету. Ми почували себе надзвичайно ображеними і довго міркували — що ж нарешті зробити перед погрозою вжити заходів військового часу. З одного боку, ми вважали, що маємо право споживати повидло і надалі, бо комсомольцям належить перша честь відкриття, ініціатива конфіскації тощо. З другого, воно давало певний рятунок для голодної комсомольської братви, що таки добре голодувала, не доїдаючи і не допиваючи.

І я не був сторонньою особою, хоч і не брав участі в переносі важкої бочки по східцях на другий поверх. Я стояв за садоградців.

Найбільше хвилювався Микола. Він перебивав слова товаришів і взагалі промовляв сам.

— Я пропоную перенести це питання на загальні збори, щоб узнати думку товаришів. А поки організуймо зміну варті довкола повидла, щоб бісові упродкомовці не наскочили сюди і не конфіскували без нашого відома.

І, заклавши засідання, Таранець пошльопав калошою до буфетної.

Там він змінив вартового, поставив Анатоля і заспокоєний вернувся назад.

— Кожного ворога ми зустрінемо кулею! Хай не зазіхає на наші молоді права, захоплені у буржуазії!

Я вийшов з кімнати і, продершись крізь натовп хлопчаків, увійшов до їдальні. Тут я побачив кумедного вартового з гвинтівкою, що сидів на лаві перед бочками, та Акулину Безпалу в су-мирному рівноважному настрої. Вона сиділа в кутку і, зневажливо поглядаючи на мух, тихенько мурмотіла під ніс одну із чудових пісень своєї країни — Білоруси:

„Чаму ж мне ня пець,
Чаму ж ня гудзець,
Калі в моей хаце
Парядак ідзець?
А сучка на лавке
Хату сцеражець“.

Акулина зовсім забула про наше існування і самітнім вдовиним голоском виводила, як забута сирота:

„Сучка на лавке
Хату сцеражець...“

VI

Над вечір на дверях клубу вивісили велику й довгу об'яву про сьогоднішні позачергові збори з коротким денним порядком, а саме — з двома доповідями про завдання комсомолу і про стан Садоградської організації. Об'ява височила своїм зеленим листом над сірим від пилюги тротуаром і вабила погляди численних прохожих червоними лі-терами, що усмужили та уквadratили зелений папір.

Зразу спадало на око одне слово, розбите на дві половини і написане майже піваршинними знаками:

НАДЗВИ —

(це в горішній частині об'яви)

ЧАЙНІ

(на самім низу товстими пографованими лініями)

ЗБОРИ

Уривок слова „чайні“ вабив до себе увагу молоді, і хто не проходив повз клуб, кидав веселий позір на останні слова, що розташувались обабіч:

„Запрошуємо усю сознательну молодь на товариський чай з повидлом“.

В точно призначений час збори відкрились. Тоді ще ніхто не звик запізнюватись, і тому хвилини через п'ятнадцять можна було оголосити збори відкритими. В залі було повно юнаків і малечі, що жваво сперечались поміж собою про останні новини, зокрема, про мій проїзд та про те, що доведеться зробити з повидлом, коли Упродком, не гаючи часу, приїде грузовиком по нещасну бочку.

Сазонов сидів біля роялю і тренькав по клявишах набридлий мотив „собачого маршу“. Віра затикала вуха і поривалась втекти, не маючи бажання дослухувати цю „імпровізацію“.

Хлопці й дівчата ходили поміж лавами, гриміли меблями, що їх витаскували з комітетської кімнати, і, жартуючи, штовхались, аби захопити краще

місце на м'якій канапі. Микола поважно ходив, погукував на надто веселих і розбитних, хазяйським оком поглядав на меблю і забороняв сідати на канапі шости душам.

— Більше чотирьох не сідай, бо поламаєте, шпано несознательна! А де я візьму тоді новий інвентар, коли замість крісел лишаться обдерті попсовані стільці-інваліди?

Акулина поралась біля буфету, гриміла посудом і на запит — чи можна починати пити чай, поклікала Таранця і, лише отримавши дозвіл, виставила посуд на два столи. Юрма малечі і юнаків накинулась і хутко розсілась на лавках.

— Хай буде так, як вже встановлено звичаєм! — білими вустами ворушив Павло Сазонов.— І перед зборами і після зборів добре поласувати.

За столами зчинився щирий юнацький гвалт. За чаєм всі почували себе чудово і ніхто не соромився розповідати про себе, свою родину, виявляти нестримний льот молодняцьких мрій. І комсомольський актив, і новачки, не вгаваючи, гомоніли та поміж розмовою хутко ковтали чайну рідину, заїдаючи смачним, незабутнім недопеченим хлібом часів військового комунізму.

— Ну, хлопці, кінчай,— гукнув Микола із закутка. Хто не встиг, доп'є після зборів!

І за хвилину він задзвонив великим шкільним дзвоником, конфіскованим у жіночій гімназії. Всі сипнули до залі і незабаром в передніх лавах протяглися строкаті гірлянди моторних хлопців

та дівчат. Товариство зразу стихло, як тільки Микола вийшов на середину і оголосив уже відомий денний порядок.

До президії обрали лише три душі. Ніхто ще тоді не знав, як вибирати почесну президію і садовити за секретарський стіл по двадцять душ. Тоді не робили так, бо вся організація сиділа б за столом і Микола не мав би над чим головувати.

Із своєї доповіді я не пам'ятаю жодного слова. Лише одне знаю, що я говорив не довго, здається, палко і щиро і, почувавши взаємну зарядку поміж аудиторією та мною, плив на крилах думки над країною майбутнього. Я й зараз пам'ятаю запальний блиск ста очей, повних уваги й задуми. Не знаю, де в мене бралися слова, бо до того часу я не вмів промовляти перед зборами. Товариське довір'я слухачів сприяло швидшій роботі мозку і речення одпливали з вуст невеликими частими хвилями, розбігаючись у повітряному просторі клубної залі. Я розповідав про справжній комсомол, про його роботу і сьогоднішні завдання.

Що вже казати про Віру? Вона захопилася, втопивши в мою постать свої очі. Очі їй блищали од зворушених дум. Кожний, хто уважно придивився б до виразу її обличчя, той помітив би хвилювання, що охопило її.

Олена Чернова тихо притулилася до плеча своєї подруги і іноді перешіптувалась. Микола Таранець і робітнича частина суворіше ставились до сьогоднішніх зборів, справедливо вважаючи, що

з провінційальною ініціативою вони далеко не пойдуть і нікого не наздоженуть.

За двадцять хвилин я скінчив доповідь та, отримавши купу записок, нервовими рухами розкладав їх перед собою.

— А тепер, товариші, — підвівся за столом Микола, — дозвольте й мені розповісти про живий і мертвий інвентар нашого комуністичного руху.

Він сперся долонями на стіл і мерехтливим занепокоєним зором пробіг по всіх слухачах.

— Заслухавши доповідь попереднього оратора, я не знаю, як викрутитись, бо певне ми з своєю роботою сядемо в калошу. От взяти руху в нашому клубі. Публіки ходить багато. Вона тече, як вода, і я ніяк не можу скласти живого інвентаря. Складав списки аж тричі і виходило дуже зле: перший раз було двадцять один, в другому реєстрі стало двадцять вісім, а сьогодні вийшло ще гірше — тільки дев'ятнадцять. Де поділися останні — не знаю? А з мертвим ще гірше! По ордеру ми получили дві дюжини чашок, так хлопці постарались — половини вже нема.

— Ти краще про агітацію серед молоді розкажи, — озвався Павло.

— Не забуду, розкажу. Особливо про твої обклади...

І Микола Таранець, не соромлячись, розповів про перші дні організації — про ті незабутні дні, коли над містом стояла млява м'яка ніч і в сяйві

зелено - жовтих зірок брели затишними вулицями озброєні комсомольці. Романтика панувала зборами, і досить було глянути у розкриті очі комсомольців, щоб відчутти тривкий серединний запал і ніжну відданність загальній справі.

— Може це дивно чути, а справді могутнє повидло багато допомогло нашій справі. От чому я закликаю вас, шановні хлопці, добре поміркувати над аглицьким нахабним ультиматумом Упродкому. Я закликаю вас до зброї і пропоную міцно дотримуватись нашої попередньої постанови, коли ми ще конфісковували його — знищити до щенту буржуйське повидло. Воно багато загітувало молоді і ще загітує! Оті бочки, що стоять у чайній, є доказ нашої сили і ми, слава богу, не дай бог, можемо похвалитись перед Губкомом та пишатись на всю Україну, що вміємо по-настоящому конфісковувати і захищати революцію.

Гучними, запальними закликами закінчив Таранець свою звітну промову. Радісними оплесками приняло товариство останні гасла про агітацію, конфіскацію і одчайдушний захист садоградської революції, бо її червоний прапор теж вливається до всесвітнього руху.

Я бачив, як Сазонов строчив дивацьку резолюцію, де величезні проблеми революції по-дивному переплітались із згадкою про дві бочки повидла. Що вже казати про товариство і про його єдність у справі упродкомівської вимоги!

Всі як один проголосували резолюцію і навіть

додали, що треба в ній згадати про Акульку, бо, мовляв, жертва громадянської війни загине без роботи в незнайомому місті. Я особисто був проти дуже частого згадування того досить таки набридлого повідла. Та що я міг зробити, коли маса поза всякими авторитетами і плянами, самовладно розпоряджалась „мертвим інвентарем для комунізму“, за виразом того ж незабутнього Миколи.

— Глас комсомолу — глас божий! — гукнув із лав Семен Ряхно.

В найдальшому закутку залі стояла вайлувата Акулина і, склавши руки по-баб'ячому, низько кланялась президії за велику увагу до неї і турботи.

Тоді несподівано виступила Олена, Вірина подруга. Не знаю, де вона взяла ту думку (чи хто підказав, чи вона виникла цілком самостійно в дівочій голові?), але, страшенно хвилюючись, вийшла до столу і кинула тремтячими словами:

— А я, товариші, хочу подякувати товариша Чайку, що приїхав з великими труднощами з губернії, за той напрям, що він нам дає. Здається, він через кілька днів їде назад, щоб розповісти в своєму місті серед братніх хлопців про нашу роботу. Але йому нічим довести, що в нас робота почалася на ять. Його відчит перед Губкомом буде сухий, якщо ми не поміркуємо над одним питанням. А саме...

Чернова захлиналась од слів. Вона бажала якнайшвидше скінчити свою промову і, частенько

збиваючись, насувала одне слово на одне і несвідомо утворювала сумбур. Та, не зважаючи на хвилювання дівчини, збори розуміли, що вона хоче сказати. Всі уважно вислухали її доводи, і дізнавшись, що Чернова хоче віддячити Губкомові безпосереднім придбанням — продуктом власної роботи, заплескали в долоні і запропонували негайно доповнити резолюцію.

— Я пропоную накласти велику банку повидла і доручити товаришеві Чайці одвезти його до губернії та почастивати наших товаришів. На мою думку, тоді вже ніякий біс, вроді Упродкома, не протягне своїх пазурів до комсомольського добра, так героїчно здобутого.

Всі зрозуміли щире бажання Оленине. Збори загули, як схвильований вулик. Сазонов знову вхопив олівця і почав дописувати останню пропозицію.

Можливо, я не протестував би, коли б на мене благальними очима в ту мить не подивилася Віра. Згадка про улюблене повидло запалила її новими думками. Сподіваючись на мою згоду, вона по-сміхалася й манірно косила очима. Вона найперша заплескала в долоні.

Тоді я вийшов на кон із-за столу і попросив пробачити мою прикру незгоду.

— Бачите, любі хлопці, з вашим повидлом буде багато мороки. Ну уявіть, з вашою півпудовою банкою, до речі шклянкою, я буду їхати назад! Скільки ж я намучуся з нею?! Поперше — тяжко

з нею вилазити на дах, подруге, я легко розіб'ю її і ваше повідло загине без покаяння та благословення. Потрете, залізничне ЧК подумає, що я мішочник, і заарештує мене. Поки я звільнюся, мій поїзд буде від тої станції верстов за п'ять. Значить, з якого боку не візьми, нічого не виходить! Видко, доля судила губкомівцям не спробувати вашого чудового повідла...

Я сів. Але що почалося зі зборами! Таранець скочив з місця і, нагогошивши волосся, почав кричати, що Губком рано почав гордувати. А раз так, то на чорта він здався садоградцям! Якщо я відмовляюсь прийняти подарунок, то вони можуть з неславою виставити мене з власного клубу, бо виходить, я приєднуюсь до вимоги Упродкому і стаю активним ворогом садоградського комсомолу.

— Я даю обіцянку, що товариш Чайка звідси не виїде без повідла! Це йому не Губком. Хай знає, чим дише маса. А якщо він боїться ЧК, то наш комітет у повному складі напише йому революційного мандата на право провозу банки з подарунком.

Так казав Таранець. Збори підтримали його і, скільки я не просив, мені не дали говорити. Товариство одноголосно прийняло останню пропозицію Сазонова і той широко засміявся, побачивши, як зіщулився я. Білі зуби застрибали на його вустах.

Я отримав несподівану поразку. Почекавши, поки заспокоїлись, я підняв руку і смирно попрохав:

— Для повної форми я прошу обрати делегата! І тоді справді Губком упевниться, що у вас робота розпочалась на ять і що, крім повидла, у вашому комсомолі єть живі люди. А делегату чи делегатці (вибирайте, кого хочете) корисно побувати у великому місті.

Збори змінили немилість на милість. Вони охоче згодились на мою пропозицію. Знову виступила спокійна Олена і висунула кандидатуру однієї доброї дівчини... кого б ви думали? — Віри Михайлівни Серце.

— Протягом останнього місяця ви всі напевне бачили, з якою дбайливістю ставилась товаришка Віра до нашого майна. Он спитайте Акульку, як вона вчила берегти повидло. Віру можна вважати повидловою професоркою. На мою думку, вона зуміє добре впакувати банку — мати дасть їй кошика, різного лахміття, щоб укутати її. Віра збереже банку до останньої хвилини, і наші любі губкомівці добрим словом згадають нашу організацію. А Чайка допоможе їй видертись на дах. Отже, гадаю, що ніхто не проти...

Тоді Таранець, витримани син пролетаріату, проголосував її кандидатуру і твердим голосом словістив:

— Одноголосно! Чуєш, Чайко?

Віра звеселіла. Вона ніколи не думала, що їй доручать таку ажливу справу. Пиха ушарувала її обличчя і самозадоволення розлилося білою хвилюю на лицьях. Вона почала безпричинно посмі-

хатись і вдячним поглядом дивилась на свою подругу та тих товаришів, що їх вона навчила танцювати „дріжабля“. Серце зраділа, дізнавшись у такий відповідальний момент, як присутність інструктора Губкому, що вона користується не абияким авторитетом.

Далі збори перейшли до чергової справи, до затвердження в члени КСМ товаришів з ініціативної групи. Знову хлопці почули чудернацькі слова про „повноправних синів революції“, про те, що їй „скучно вдома, а мати вічно моляться“. Таких товаришів збори затвердили безумовними членами. А учнів передали до „Комсоучу“. Зачитали також і заяву Серце.

Коли юнаки і юнки почули незнайомі слова про „пролетарську етику й естетику“, очі в них заблищали здивованням і повагою.

Для них це звучало дуже вчено, розумно! Значить, велика людина з неї виросте, якщо стоятиме на твердому ґрунті. Ніхто не заперечував, і Віра стала членом „Комсоучу“. Навпаки, я почув розчаровані слова однієї особи, що пожаліла, чому Серце — не член комсомолу.

— Я попрошу, щоб мене перевели до Комсоучу. Я хочу бути з нею!

Реорганізація юнацького клубу пройшла досить швидко. Всі задовольнились — і козлища, і вівці. Та й Таранець радів з завершення роботи і щоразу шепотів:

— Без бузи обійшлося.

Наше засідання скінчилося традиційним чаєм. Я поглянув у середину бочки й ахнув од здивовання. Скільки там було повидла, скільки хлопці не їли, а воно так повільно меншало!

— Нам вистачить на два - три місяці, — упевнено одказав Микола, частуючи мене.

Віра постаралася обрати місце напроти мене і її лисячі очі весь час стрибали по мені.

— Наше знайомство міцніє, товаришу Чайко. Я дуже вдячна тобі за сьогоднішню пропозицію обрати делегатку.

Я схилив обличчя над чашкою чаю і старався заховати іронічну посмішку в широкій скибці славетного, прекрасного, твердого хліба доби військового комунізму...

VII

Ви певно думаете — я досадував і злився, що довелось їхати додому в супроводі Віри Михайлівни? Ви помиляєтесь! Це хитре чортеня ловко вместилося на даху і розважало мене цікавою розмовою про всілякі речі.

Коли б ви знали, як вона раділа, що за державні кошти побачить місто і знову завітає до своєї тітки!

— Тітка, моя хрищена мати, надзвичайно любить мене! Ще в дитинстві вона пестила і з кожної нагоди дарувала мені іграшки, цукерки тощо. Вона не сподівається, що я повернусь. Ух, а зро-

блю ж тарарам там! Я їх добре закручу, хай знають свою племінницю - комсоучку!

Поїзд звичним черепащачим кроком сунув по старій путі і я бачив з вагонного даху знайомі краєвиди. Знову опанувало мене почуття широкого повітряного простору, знову я линув на побачення до праматері - природи і заглиблював мовчазний погляд у далекі розмаїті обрії.

Я відпочивав от тягання важкої півпудової банки і витирав останні краплини поту. Бо справді, з тим повідлом нам було не мало мороки. І коли б не мандат, писаний рукою Таранця Миколи, повноправного нащадка революції, ОДТЧК обов'язково було б удруге конфіскувало конфісковане повідло. Який я вдячний був Таранцеві!

Я взяв насолоду відпочинку і віддався широкими грудьми гарячому сонцеві, що знову смалило з жовтого вікна блакитних хоромів.

Віра була добра товаришка і супутниця. Не зважаючи на деякі риси, я полюбив її (не покохав, а саме — полюбив) за її щирість і прямоту. Принаймні вона вміла одстоювати свої погляди і кілька разів довела, що вона вміє мислити і розбиратися в життєвих справах.

На великих станціях я діставав окріп, напував чаєм Віру Михайлівну і дратував її жартівливою згадкою про те, що їй лише шістнадцять років.

— Не бери мене, Чайко, на цугундер! Я тобі не комсомолка, а комсоучка. Це, брат, посерйозніше!

Я похитував головою і знову дражнив дівчину.

— Що з тебе буде років через п'ять, коли Віра Михайлівна стане Вірою Серце, великою і товстою? Тебе одгодують тітки повидлом так, що ти будеш схожа на добре поросся!

Я підбивав її розв'язати кошик і взяти хоч пару ложок з банки до чаю. Наче Мефістофель, я спокушав дівчину зробити злочин проти садоградської організації. Та дарма, вона рішуче одкидала мої прохання і навіть біла по руках, коли я починав розв'язувати шпагат.

— А як украдуть, що тоді робитимеш? З яким обличчям з'явишся до комсомолу? — напосідав я, вдаючи із себе сторонню особу і нав'язуючи їй звання „делегатки“.

— Я не спатиму! Я догляну...

Так минав час. Знову надійшла ніч і Віра лягла біля кошика, вчепившись обома руками за ручки. На цей раз вона взяла з дому ковдру і подушку. А я розташувався на піваршина од неї і притулив свою голову до банки. Я не чіплявся за кошика, бо уві сні однаково розкидаю руки і злодій легко вихопить наше майно з холодних долонь.

Лежачи, ми довго розмовляли, дивилися в небо на золотий розсип зоряного піску і безпечно мріяли про дальні світи в необмеженому космосі. Ми вдивлялися в фіолетову пастку нічного звіра, що проковтнув денний світ і простяг до нас золоті кутняки — позубні падучих зірок. Розпливне сяйво синьої темряви сунуло над нами світлим туманом,

і ми не зчулися, як сон міцно охопив наші тіла і налив великою вагою втоми.

Я спав не прокидаючись, і напевно ніч закінчилась би без жодних пригод, якби по дахах не ходили непевні люди. Злодії користувалися зручним становищем: красти зручно й добре, бо пасажира, котрий прокидався в момент крадіжки, вони без жодного слова скидали з даху, і тоді на землю, а частіше на рейки, падав переламаний клубок кісток з порваними жилами і розшматованим м'ясом.

Горе пасажиrowі, що протестує! Як прокинешся, краще скажи їм: „це не моє, їй-богу, не моє!“

Віра теж спала по-юнацькому, міцно й безпробудно. Але вона не покидала ручок, трималася за банку.

А злодії робили свою справу.

Крізь сон я почув жахливий крик...

Як божевільний, я схопився з місця і зацокотів зубами од несподіваного зворушення нервів.

Я вмить усвідомив наше становище... Я стояв на даху на весь зріст і туманним зором свердлив далину. Поїзд з тихими прицоками колес спускався з гори до численних вогників якоїсь порядної станції. Небо, як чорний шолом, висіло над головою і дихало холодом. Лише на сході сяяв німічний блідний і недокровний місяць. Фантастичне сяйво обливало рідкими струмками картину трагедії на даху.

Я побачив на самому краю вагона перед переходом Віру Серце.

Вона зупинилася над залізною безоднею коліс і несамовито кричала навздогін двом чи трьом особам, що, стрибаючи через інтервали, тікали в кінець поїзда, поволі зникаючи з кону:

— Мое повидло, мое повидло !!!

Віра стояла, як зелений привид. Вона широко розвела руки і схвильовано махала, закликаючи на допомогу. Капелюшок злетів з голови і вітер скинув його з вагону. Спідниця теж розвівалася по вітру і танцювала довкола напружених ніг. Волосся розсипалось і одкинулось убік.

— Віро, вернись назад, вернись! — закричав я, побачивши, що поїзд наближається до телеграфних стовпів, що перекидалися дротами через залізничу колію.

— Що я скажу Губкомові? Рятуйте мое повидло! — кричала скорботно Серце. Вона заливалася лякливим плачущим криком і не мала сили та сміливості перестрибнути через інтервал поміж вагонами.

Стоячи спиною до паротягу, я поглянув назад у далину, туди, де на вагонних східцях зникали злочинці. Останній ховався з великим клунком. То був кошик з банкою.

Я ще раз гукнув на Віру, вона не чула мене. Тоді я повзком поміж чужих тіл, що вже заворушилися і злякано обдивлялись навкруги, дістався туди.

Не встиг я простягти руку допомоги, як сталося несподіване. Поїзд влітав на станцію і дзвенів поміж пакгаузами. Я помітив, що стовпи телеграфні з низько навислими дротами простяглися впоперек нашого шляху. Потяг стишував ходу, але дроти раптом збили з ніг Віру Серце, що впала з тихим зідханням нестями, тяжко відкинули на дах, далеко від того місця, де вона стояла...

416-35

М. 2-кр.

Шиша 40 коп. (Д)

РЛ

№

1053

ЗУ

03, 579

СКЛАД ВИДАНЬ „ГАРТ“
КНИГОСПІЛКА
Харків, Горішнівський пров., 2
Київ, вул. Воровського, 48

Коп. с.р.